

Nádorová onemocnění - specifické přístupy

u seniorů

Příčiny vzniku nádorových chorob

Mezi příčiny vzniku nádorového onemocnění patří dědičné faktory, životní styl, stres, stravovací návyky, kouření, konzumace alkoholu, životní prostředí aj. Včasná diagnostika je důležitá pro zahájení terapie a stanovení klinického stadia včetně rizika recidivy a progresu choroby. Čím dříve se nádor odhalí a má nízké klinické stadium, tím je prognóza příznivější. Mezi léčebné postupy patří operace u solidních nádorů, chemoterapie, radioterapie, biologická léčba a transplantace kmenových buněk u hematologických malignit. U starší populace chemoterapie představuje velkou zátěž pro organismus, především pro její toxické účinky. Před rozhodováním o léčbě je nezbytné individuálně zhodnotit celkový stav pacienta.

Role imunity

Imunitní systém, který rozpoznává a likviduje cizorodé antigeny a poškozené buňky, se s narůstajícím věkem oslabuje a na buňky nádorově změněné nereaguje dostatečně jako na cizí, nýbrž je toleruje (jako tělu vlastní). Tím dochází k rozvoji nádorového procesu a častější výskyt nádorových onemocnění pak typicky provází vyšší věk. Stárnutí organismu je biologický proces, který probíhá u každého jedince odlišně a kalen-

dání stáří nemusí odpovídat stáří biologickému. Podle kalendářního věku dělíme seniory na 4 skupiny: 65-74 let mladí senioři, 75-84 let střední seniorský věk, 85- 94 let vyšší seniorský věk a 95 let a více velmi staří senioři - zde hovoříme o dlouhověkosti. Biologické stáří je odrazem výkonnostního a funkčního stavu jedince. Léčebná strategie se musí opírat o diagnostiku biologického věku a stařecké křehkosti a být volena s ohledem na předpokládanou dobu přežití, funkční rezervy seniora, sociální oporu a osobní preference.

Volba léčebné strategie ve stáří

S věkem narůstá i výskyt dalších onemocnění, která mohou nepříznivě ovlivňovat strategii a průběh léčby. U pacientů, u kterých je riziko recidivy či progresu onemocnění při stanovené očekávané délce života nízké, je vhodnější alternativou pouze symptomatická léčba. U seniora, u nějž je riziko progresu onemocnění střední a vysoké, je nutné vybrat nejvhodnější léčebnou strategii dle celkového stavu a schopností.

Chirurgické zákroky jsou při současných možnostech anestézie a operačních technik relativně bezpečné i ve velmi vysokém věku. Rizikovým faktorem jsou spíše než věk další komorbidity nemocného.

Radioterapie jako další z metod léčby je spojena s řadou komplikací akutního a pozdního charakteru.

Tyto vedlejší účinky se mohou sčítat s jinými metodami léčby a mohou se projevit opožděně, proto je nutné pacienty pečlivě sledovat a včas zahájit léčbu komplikací. Mezi nejčastější akutní komplikace patří mukositida, průjem, myelosuprese a kardiotoxicita. Malnutrice je častým problémem u starších osob a radioterapie může stav zhoršit, takže včasné zahájení nutriční podpory může zabránit i rozvoji řady následných komplikací. U seniorů se doporučuje hodnotit stav výživy pomocí standardizovaných geriatrických škál, ke kterým patří zejména MNA (z angl. Mini-Nutritional Assessment), popř. Nottinghamský screeningový dotazník. Energetická potřeba je u osob nad 70 let o 10-30% nižší než pro střední věk (7500- 9500 kJ), přihlíží se k zastoupení svalové hmoty a celkové aktivitě. K farmakologické stimulaci chuti lze použít megestrol acetát (např. MEGACE tbl.) v dávkování 200-800 mg denně a dále antidepresivum mirtazapin (např. REMERON tbl.) v dávkování 15-30 mg večer.

Stěžejní metodou léčby nádorového onemocnění je systémová chemoterapie, ať samostatně či v kombinaci s dalšími metodami. Cílem cytostatické léčby je zničit nádorové buňky, cytostatika proto zasahují do replikace DNA, transkripce, translace, proteosyntézy či mitózy nespecifickým účinkem a poškozují i zdravé buňky a tkáně, zejména buňky s vyšší proliferací aktivitou. Výsledkem je řada nepříjemných vedlejších efektů, které mohou limitovat léčbu. Jedním z nich je poškození imunitního systému, který není schopen adekvátně reagovat na potenciální infekce. Dochází k nebezpečným bakteriálním, virovým a mykotickým, které mohou vyústit až v septický šok. Nutností je podávání antibiotik, antimykotik, antivirotik dle klinického stavu pacienta, biochemických parametrů a zjištěného agens. Součástí některých léčebných režimů, které dlouhodobě oslabují imunitu, je i podávání antibiotik, antimykotik a antivirotik v profylaktických dávkách.

PharmDr. Dana Syrová,
Nemocniční lékárna VFN,
Praha

Nádorová onemocnění tvoří spolu s kardiovaskulárními chorobami jednu z nejčastějších příčin úmrtí ve světě i v České republice. Hrozba onemocnění stoupá s narůstajícím věkem, u osob starších 65 let se maligní choroby vyskytují s prevalencí vyšší než 50%. S prodlužováním délky života se tak ve vyspělých zemích stávají významnou zátěží pro zdravotnický a sociální systém.

Literatura

Adam Z, Vorlíček J et al. *Diagnostické a léčebné postupy u maligních chorob.* Praha: Grada, 2004.

Adam Z, Vorlíček J, Tomiška M. *Obecné principy léčby nádorové nemoci a problémy rozhodování o léčbě cytostatiky u biologicky starších osob.* *Geriatrická revue* 2005; 3: 5-15.

Klener P, Klener P jr. *Nová protinádorová léčiva a léčebné strategie v onkologii.* Praha: Grada, 2010.

Lüllmann H, Mohr K, Wehling M. *Farmakologie a toxikologie.* Praha: Grada, 2002.

Volba chemoterapie s ohledem na časté komplikace léčby

Chemoterapii je třeba vybírat nejen s ohledem na diagnózu, ale i s přihlédnutím k věku, komorbiditám, psychické i fyzické kondici a k celkovému funkčnímu stavu nemocného. S rostoucím věkem se snižují eliminační funkce ledvin a jater, což přispívá k vyšší toxicitě některých léčiv. S ohledem na nižší zastoupení svalové hmoty a nižší produkci kreatininu je u seniorů podstatné vycházet při úpravách dávkovacích režimů při renálním selhání z výpočtů clearance kreatininu, nikoliv z plazmatických hladin. Dávky je vhodné upravit i s ohledem na očekávanou distribuci léku, zastoupení celkové tělesné vody, svalové a tukové tkáně. Po chemoterapii nastává často pancytopenie. Podáváním růstových faktorů pro granulocyty (filgrastim, pegfilgrastim, tevagrastim) lze zabránit neutropenii nebo alespoň zkrátit dobu jejího trvání. Nedostatek erytrocytů a nízkou hodnotu hemoglobinu lze ovlivnit transfuzí erytrocytů a předejít tak anemickým projevům. Hrozícímu krvácení při snížených hodnotách trombocytů lze předcházet infuzí destiček. Relativně častou komplikací je mukositida, obdobně jako u radio-terapie. Prevence této komplikace vyžaduje dodržování hygienických návyků a provádění výplachů dutiny ústní. Důležitou otázkou je dostatečná hydratace ve stáří. U seniorů bývá často pitný režim nedostatečný, je třeba při-

jímat min. 30ml tekutin na 1kg hmotnosti za den. S procesy stárnutí se snižuje celkové zastoupení tělesné vody (přibližně o 15 %), snižuje se pocit žízně a klesá renální reabsorpce sodíku, který s sebou strhává vodu. To vše přispívá k časté dehydrataci ve stáří. V mnoha případech je nutné dodat tekutiny i formou infúze.

Také výživa je až u 20% seniorů nedostatečná. Malnutrice se v této věkové skupině v nemocniční péči vyskytuje u 20-40%, přičemž polovina stavů je těžkých. Nutná je kvalitní strava bohatá na bílkoviny. Doporučuje se jíst častěji, v menších dávkách, popíjení nutridrinků, aby organismus dostával potřebné živiny, energii a byla doplněna vitaminová karence a stopové prvky. GIT potíže, nechutenství a nevolnost vedou v mnoha případech ke sníženému příjmu potravy a v důsledku toho k zavedení sondy nebo umělé výživy.

S rostoucím věkem je pozorován i vyšší výskyt kardiovaskulárních nemocí a komplikací. Proto je třeba pacienta kardiologicky vyšetřit a zhodnotit, zda je zvoleno vhodné cytostatikum. K nejvíce kardiotoxickým řadíme antracykliny, ale též např. herceptin (monoklonální protilátka pro léčbu karcinomu prsu). Podávání neurotoxických látek, jako např. vinca-alkaloidů, vede k poškození periferních nervů. Následky a velikost obtíží mohou seniora ohrozit i na soběstačnosti a vést k dalším potížím. Neurotoxicitu zhoršuje i diabetes mellitus, jehož incidence ve stáří stoupá. Ne-

gativní vliv má porucha glukózové tolerance po podávání kortikosteroidů, které bývají součástí léčebných režimů.

Cílená léčba nádorových onemocnění

Rozvoj poznatků v oblasti molekulární podstaty nádorového bujení a odhalení patofyziologických mechanismů vedl k identifikaci specifických molekulárních aberací typických pro určité malignity. To přispělo k zavedení tzv. cílené terapie namířené selektivně na konkrétní proteiny a signální dráhy v nádorových buňkách. Tato cílená terapie (z angl. „target therapy“) je méně toxická. Z cílených jsou nejznámější inhibitory tyrozinkináz a monoklonální protilátky, které se staly součástí řady léčebných režimů.

Stařecká křehkost a funkční geriatrické vyšetření

Věk sám o sobě nepředstavuje překážku onkologické léčby. K léčbě nádorových onemocnění ve stáří je však třeba přistupovat uvážlivě, a to s ohledem na rizikové faktory provázející vyšší věk a na stařeckou fragilitu. Ke zhodnocení funkčního stavu seniora a posouzení jeho rezerv by mělo sloužit celkové geriatrické vyšetření. Zjištění tzv. geriatrických syndromů umožní zhodnotit toleranci léčby, predikovat výsledek a předpokládanou dobu přežití, aby se nasadila odpovídající terapie zajišťující adekvátní kvalitu života. V neposlední řadě je nutné s pacientem prodiskutovat vlastní protinádorovou léčbu, vše mu vysvětlit a přihlédnout v rozhodovacím procesu k přáním nemocného. Vzhledem k věku a klesajícím renálním a hepatálním funkcím je vhodné zahájit systémovou chemoterapii v redukováných dávkách. Dle tolerance lze upravit dávky v dalších cyklech až na 100% plné dávky. Pacienti s typickými geriatrickými syndromy, krátkou dobou přežití a vyšším stupněm stařecké křehkosti jsou ve vztahu k podávání chemoterapie velmi riziková a je nezbytné vždy správně rozhodnout, ve kterých případech by léčba měla být spíše paliativní a podpůrná.

Článek byl zpracován pro rubriku projektu „SENIŘI aneb Racionální farmakoterapie ve stáří“ (vedoucí projektu: PharmDr. Daniela Fialová, Ph.D., Geriatrická klinika 1. LF UK Praha, koordinátorka: PharmDr. Dana Syrová, Nemocniční lékárna VFN, Praha)